

**Delta i debatten,
skriv til oss!**

SEND DITT INNLEGG TIL: DEBATT@NATIONEN.NO

Innlegg kan også sendes per post til Nationen, Postboks 9390 Grønland, 0135 Oslo. Merk konvolutten «debatt». Innlegg som sendes elektronisk blir prioritert.

TEKSTLENGDER:

Kronikk: Maks 4900 tegn med mellomrom.

Leserinlegg: Maks 2000 tegn

Du kan også levere innlegg på nationen.no

Kronikker honoreres som hovedregel ikke. Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere og forkorte innsendt stoff og til å publisere det på alle våre plattformer.

Kronikk

Mindre i utmark: Sauer i ulvesonen har mange tungtveiende grunner til å holde seg unna utmarksbeitet.

Foto: Siri Juell Rasmussen

Beitebruk i ulvesona

Antallet sau øker innenfor forvaltningssona for ulv. Samtidig går tapstallene ned. Dette paradokset er et resultat av omfattende endringer i beitebruken i regionen. Beite i utmarka er i praksis avviklet.

På oppdrag fra Miljødirektoratet har NIBIO Kart og statistikk sammen med AgriAnalyse foretatt en gjennomgang av beitebruken innenfor forvaltningssona for ulv. Ulvesona omfatter Østfold og Oslo, store deler av Akershus og den sørlige delen av Hedmark. Utredningen viser at antallet sau som er hjemmehørende på gårder innenfor forvaltningssona som helhet øker. Samtidig har antallet sau tatt av ulv innenfor sona blitt svært lavt.

Bak den selvmotsigende utviklingen innenfor ulvesona ligger det strukturelle og geografiske endringer som er svært forskjellige fra endringene i beitenæringa i resten av landet. Dette gjelder både selve saueholdet og beitebruken i utmarka.

I store deler av ulvesona er beitebruk med frittstående sau i utmarka avviklet. Utmarksbeite i tradisjonell forstand finner vi bare på øyer i Oslofjorden og Vannsjø, samt i de ulvfrie kommunene vest for Oslo. Der det er ulv, er sauen i praksis fjernet fra utmarka. Dette forklarer de lave tapstallene innenfor ulvesona.

Etter 2013 har utviklingen

innenfor ulvesona endret seg. Avviklingen av beitenæringa i utkantområdene var da i stor grad sluttført og utmarka på det nærmeste tømt for beitedyr. Det er bare noen få, stedige gårdbrukere som fortsatt driver med sau som hovednæring. I stedet øker antallet sau i mindre besetninger på bruk nær byer og større tettsteder.

Saueholdet i ulvesona foregår nå på innmark eller på gårdsnær, inngjerdet utmark – gjerne på åkerholmer og i raviner mellom jordene. Dyra er ofte av småraser som pelssau, gammelnorsk spæl og blæset, og mindre grad vanlig norsk hvit sau. Dette er et dyrehold som, med noen unntak, har like stort preg av kulturlandskapsproduksjon som av matproduksjon.

Som følge av endringene er dagens sauehold i ulvesona som oftest bi-inntektskilde, ikke hovedinntektskilde, for dyreeierne. Når saueholdet bare er ei bi-inntekt, blir det også mindre følsomt overfor de begrensningene som rovdyra og rovdyrforvaltningen fører med seg. I nærområdet rundt byer og tettsteder i ulvesona har sauehold i liten skala derfor kunnet styrke seg når marked

og tilskuddsordninger har lagt til rette for det.

Gjennomgangen viser at utviklingen innenfor ulvesona er svært delt. I skogbygdene i Hedmark kom ulv og bjørn tilbake på 1980- og 1990-tallet, og avvikling av beitelandbruket startet før ulvesona ble etablert i 2004. Mange gårdbrukere i disse bygdene har sluttet med sau. I motsetning til bildet i landet for øvrig, er det imidlertid ingen som vokser seg store når andre slutter.

I Hedmark er avstandene store og mulighetene for å finne alternativ sysselsetting mindre enn i Østfold/Akershus. Typiske sauebruk i skogbygdene i Hedmark er lite attraktive som bosted for folk med arbeidsplass i byene. Dette gir svakere grunnlag for sau som bi-inntekt.

Avviklingen av beite med frittstående sau i utmark innenfor ulvesona er en naturlig og nødvendig følge av den geografisk differensierte rovdyrforvaltningen. Sau og rovdyr går ikke sammen. Der det er jerv eller gaupe klarer landbruket i noen grad å tilpasse beitebruken i utmarka gjennom forebyggende tiltak. I områder med fast fore-

komst av ulv og bjørn betyr rovdyra at ordinært beite med sau i utmark avvikles. Dette bekreftes gjennom intervjuer med bønder innenfor ulvesona, som forteller at ulv (og bjørn) er en viktig årsak til endring og avvikling av beitebruken.

Statistikken viser riktig nok at det fortsatt er gårdsbruk innenfor de delene av ulvesona der ulven har etablert seg, som har sau i utmarka. Denne sauen sendes enten på beiter utenfor ulvesona, eller den beiter i innhegninger bak rovdyravvisende gjerder. Det er etablert to større innhegninger i regionen. Disse ligger i Grue og Trysil. Andre dyr beiter på inngjerda, gårdsnær utmark. De fleste dyra i ulvesona beiter imidlertid på innmark.

Sau som beiter på innmark har økt risiko for sykdom. Næringstilgangen er dårligere enn i utmarka. Produksjonsresultatet blir derfor svakere. For bonden fører beite på innmark til mer arbeid. Dyra må medisineres, de må jevnlig flyttes mellom ulike innhegninger og gjerdene må vedlikeholdes. Ikke minst er elektriske, rovdyravvisende gjerder arbeidskrevende installasjoner.

Økt arbeidsmengde per sau, lavere produksjon og begrenset tilgang på fôr er faktorer som peker i samme retning: Sauehold blir lite aktuelt som hovednæring i ulvesona, og i Hedmark

har saueholdet i sona derfor blitt kraftig redusert. I Trysil er nesten 90 prosent av innmarksbeitene ute av drift. Konsekvensen av denne utviklingen er dårligere utnyttelse av utmarksressursene og økt gjengroing av kulturlandskapet i områdene der beitedyra forsvinner.

Økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser av endringene har ikke latt seg spore på overordnet, f.eks. kommunalt, nivå. Likevel er det tydelig at situasjonen i ulvesona i Hedmark skiller seg ut ved en rekke negative trekk, ikke minst på jordbruk, som ligger langt under sammenliknbare referanseområder. Samlet sett ligger ulvesona i Hedmark dårligst an på 18 av 23 undersøkte variabler når ulike delområder innenfor ulvesona blir sammenlignet, både seg imellom og mot referanseområder i andre deler av landet.

En analyse av bosettingsmønsteret viser også at utkantbygdene innenfor ulvesona i Hedmark ikke bare tømmes for sau, men også for folk. Konsekvensene og omkostningene av dette kan være store for enkeltpersoner, familier og grendesamfunn som berøres.

Geir-Harald Strand
Nibio Kart og statistikk

Margaret Eide Hillestad
AgriAnalyse

Mindre utmarksbeiting

«Ulv (og bjørn) er en viktig årsak til endring og avvikling av beitebruken.»